

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

KEREITE YA 11

PUDUNGWANA 2019

**SESOTHO PUO YA LAPENG
PAMPIRI YA 1**

MATSHWAO: 70

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 11.

DITAELO HO MOHLAHLUWA

1. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:
KAROLO YA A: Tekokutlwisiso (30)
KAROLO YA B: Kgutsufatso (10)
KAROLO YA C: Dibopeho le ditlwaello tsa tshebediso ya puo (30)
2. Araba dipotso TSOHLE.
3. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
4. Seha mola qetellong ya KAROLO E NNGWE le E NNGWE.
5. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
6. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.
7. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.
8. O eletswa ho sebedisa nako ya hao ka mokgwa ona:
KAROLO YA A: Metsoso e 50
KAROLO YA B: Metsoso e 30
KAROLO YA C: Metsoso e 40
9. Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO

POTSO YA 1

Potsong ena o nehlwe mefuta e mmedi ya ditema. Bala tema e nngwe le e nngwe ka hloko o nto araba dipotso tsohle tse hlahang tlasa tema ka nngwe.

TEMA YA A

Bala tema ena e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang.

O TLA LLELA METSOTSO NGWANAKA.

- 1 Moemedi o ne a tshwere ka thata a tjheka foro ya dithapo tsa motlakase. O ne a se a na le dilemo a sebetsa mona kontrakeng. Ba fihla haufi le ntlo e ntlehadi e bonahalang hore e tlameha hore e be e le ya sekgoranehadi sa motho, monga yona a fihla a emisa heheng. Monna a theoha a dumedisa a nto bula heke. A akgela mahlo banneng bana ba tshwereng ka thata, hang mahlo a hae a tlwaela se seng sa difahleho tsena. A kgotsa ka thabo a re, “ Moemedi ke wena monna”! Moemedi a thola a mo kenya mahlo sebaka se selelele.
- 2 Sefahleho sa hae sa tlala maswabi, dikeledi tsa theoha marameng a hae. Bohle ba ne ba makaditswe ke ketso ena. Lekgowa le sebetsang le bona le ne le tseba Moemedi mme le ne le qala ho mmona a senyehile jwalo. La botsa monga ntlo ho etsahetseng mme le yena a hlalosa ha a makaditswe ke ketso eo ya Moemedi. Lekgowa la tlelwa ke kgopolo ya hore Moemedi o a kula, mme la mo lokolla ho ya phomola hae.
- 3 Ha a fihla hae mosadi a tshoha hampe ha a bona sefahleho sa monna. Dilemong tseo a di dutseng le yena, o ne a qala ho bona phetoho e jwalo. Monna a latola ha ho thwe o a kula. Hobane a hlobole tsa mosebetsi a ya paqama. O ne a paqame ka sanketse, mahlo a a hlomme marulelong. Kelello e ne e sebetsa ka matla e rwalla tsa matsatsi a fetileng. O ne a hopola diketsahalo tsa sekolong hantle.
- 4 Lebitso lena la hae o ne a le fumane sekolong. Bana ba ne ba mo rata hobane o ne a ba lwanela ntwana ya sedulamatswapong. Ho paka lerato la bona, ba mo fa lebitso la Moemedi. Lebitso lena e ne e le boithoriso ho yena mme bo mo huletse moo a le teng kajeno. Mohlomng hoja a se iketse tsebanyane e ka be e le motho kajeno. O ne a sa tswafe ho kokota kantorong ya mosuwehloho a mo tsebise hore bana ha ba ya kgotsafalla hona le hwane.
- 5 Ha a ne a hlokomela hantle hore ha a ya itokiseletsa ditlhahlobo o ne a tsosa lenyokonyane la hore ba bang ba se ngole hobane mesuwe e ne e sa ruta ka mokgwa o kgotsafatsang. Bana ba bang le ha ba sa bone seo Moemedi a llang ka sona ba ne ba dumellana le mokgopi

wa hae ka lebaka la ho tshaba hore ho tla thwe ke mekgelo kapa ba fumane ho tshepiswa thupa. Moemedi o ne a se na nako ya mosebetsi wa hae wa sekolo empa o ne a shebane le diphoso tsa matitjhere. Ha a sa tsebe mosebetsi wa tijhere e itseng o ne a jala moya wa hore eo ha a tsebe ho ruta.

- 6 Mesuwe e ne kgalemme ebile e teile kalala. Batswadi ba hae ba ne ba se ba sa tle le ha ba bitswa sekolong ho tla bua le yena. Ba ne ba se ba mo file anathema ya hore o tla kotula seo a se jalang. Moemedi le ba mophato wa hae ba rera ho tswa sekolo. Ba rera ho tsamaya ba sentse. Ba utswa dibuka tsa sekolo, ba kgathatsa matitjhere ho feta pele. Mohlang ba qetelang ba utswa baki ya tijhere, ba e tabolela hekeng ya sekolo.
- 7 Dintho tsena di ne di tla kelellong ya hae ka sekgahla seo a neng a qala ho se utlwa bophelong ba hae. Selemong se seng o kile a ya ngakeng a kgathatswa ke tshwelesa seropeng. Ngaka ena o ne a utlwile e babatswa ke metswalle ya hae. Ha nako ya hae ya ho kena e fihla a kena a thabile ka kgopolo ya hore o tla tloha mona a bile a tseba ho tsamaya hantle. Ha a fihla a dula fatshe a bona sefahleho seo a neng a sa rate ho se bona. Monga sona a mo thabela, empa yena a ikutiwa a kgokehile a sa tsebe hore a ka tswa jwang. Mokudi wa rona a kopa ho ya ntlwaneng ka potlako. Ha a fihla ka ntle a tswa ka heke ho ya ngakeng e nngwe. O ne a swabela ho itlotlolla ha eo a hlokomela hore yena ke motho feela.
- 8 A hopola hore e meng ya metswalle ya hae e se ne e bolawe ke batho ka baka la ho utswa, ha ba bang ba tletsetletse le motse ba inwella mothamahane. Kelello e ne e kgutle ha e mong wa bana ba hae a mo phomotsa. A bona hantle hore haeba nako e ne e sa dumela o ne a ka kgutlela sekolong a shebane le mosebetsi wa hae empa ka bomadimabe ho ne ho se ho fetile monyetla o jwalo.

[E qotsitse le ho hlophisetswa tlhahlobo ho tswa ho, *Kelellong*: LMoeketsi 1997 Leqepheng la 24-26]

- 1.1 Ke lefe lebaka le entseng hore Moemedi a be maemong a mo swabisang bophelong? (1)
- 1.2 TADIMA SERATSWANA SA 1 LE SERATSWANA SA 8
Moemedi nakong eo a se a na le lelapa o ne a fapane jwang ho metswalle ya hae a neng a kena sekolo le yona? (2)
- 1.3 TADIMA SERATSWANA SA 2 (1)
Ho fetoha hona ha sebopeho sa Moemedi ka potlako ho ile ha fehla maikutlo afe?

- 1.4 Kgetha karabo e nepahetseng ho tsena tse latelang. Ngola feela tlhaku (A–D) e bapileng le karabo eo o e kgethang.
- Ha ho thwe, “Mesuwe e kgalemme ebile e teile kalala”, ho bolelwa hore
- A ba ne ba lekile ho ruta.
 B ba ne ba kgutsitse ba fihla dikalaneng.
 C ba kgalemme ha utlwahala.
 D ba kgutsitse ba bile ba hlolehile. (1)
- 1.5 TADIMA SERATSWANA SA 3
- Ho rwalla hona ha keello ya Moemedi ho ile ha tsosa mofuta ofe wa kgohlano? (1)
- 1.6 Puo ya Sesotho e re, “Bitso lebe ke seromo”, Dumellana le puo ena o tshehetsa ka diketsahalo tse hlahellang temeng. (2)
- 1.7 TADIMA SERATSWANA SA 5
- Ke lefe leano le neng le etswa ke Moemedi hang ha a lemoha hore ha a a itokisetsa ditlhahlobo hantle? (2)
- 1.8 Ke efe ketso ya botlokotsebe e fetisisang tsohle e ileng ya etswa ke Moemedi le mokgopi wa hae nakong eo ba neng ba qetela sekolong? (1)
- 1.9 TADIMA SERATSWANA SA 7
- Ketsahalo ya ho ya ngakeng ha Moemedi ka tshepo ya hore o tla tswa moo a tseba ho tsamaya hantle e nkile mothinya ofe o sa lebellwang? (2)
- 1.10 TADIMA SERATSWANA SA 8
- Moemedi o ile a phaphamiswa ke eng ditorong tsena tsa hae tsa ho hetla morao bophelong ba hae? (1)
- 1.11 Ho ya ka kutlwisiso ya hao ho kgokeha hona ha Moemedi ha a bona monga ntlo e majabajaba le ha a bona ngaka ke sesupo sa hore o a ba tseba batho bana kapa tjhe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 1.12 Ke thuto efe e fumanehang ditabeng tsa tema ee? (2)
- 1.13 Ha o shebisisa ditaba tsa tema o bona tsela eo Moemedi a neng a phela ka yona, na o mo utlwela bohloko? (2)

TEMA YA B

Boha le ho bala tema ena e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang.

[E qotsitse le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho *Mohaladitwe wa puo Kereiti ya 10*, leqepheng la 15]

- 1.14 “Mamello e tswala katleho,” mantswe ana a hlalosa eng ka bophelo ba monna ya setshwantshong? (1)
- 1.15 Ke sefe se ka behang motho maemong ao monna enwa a leng ho ona? (1)
- 1.16 Molaetsa wa tema ya B o fapane jwang le ditaba tsa tema ya A? (2)
- 1.17 Bolela hore polelo e latelang ke nnete kapa ke mafosisa, o be o tshehetse ka karabo.
“Disebediswa tsena tse hlahellang setshwantshong sena di ka ba le dintle hammoho le dimpe tsa tsona.” (2)
- 1.18 Hlalosa hore hobaneng ho le bohlokwa ho kgothaletsa batho ho tshwana le monna ya setshwantshong? (2)
- 1.19 Setshwantsho sena se supa mehla efe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

Bala ditaba tsa tema e latelang ebe o di kgutsufatsa ka ho ngola ka seratswana se momahaneng moo o totobatsang dintlha tsa sehlooho TSE SUPILENG tseo o lokelang ho di latela ha o hlatswa moriri wa hao.

ELA HLOKO:

O lebeletswe ho etsa tse latelang:

1. Kgutsufatso e be ya mantswe a sa feteng 90.
2. Dintlha e be TSE SUPILENG tse jereng mohopolo wa sehlooho.
3. Ngola ka mokgwa wa seratswana se momahaneng, mme o leke ho ngola ka mantswe a hao.
4. Bontsha palo ya mantswe ao o a sebedisitseng qetellong ya kgutsufatso ya hao.

PHOSO TSEO RE DI ETSANG HA RE HLATSWA MORIRI

Batho ba bangata ba senya moriri wa bona ha ba o hlatswa ka ho sebedisa ditsela tse fapaneng. Ha o tshwara moriri hampe le ha o sebedisa dihlaiswa tse sa lekanang o a senyeha. Etsa bonnete ba kgetho e nepahetseng ya tsela ya ho o hlatswa hammoho le dihlaiswa tse nepahetseng.

Ho tlotsa sesepa moriring o metsi kapa o ommeng haholo ha ho a loka. O lokela ho o metsisa ka botlalo pele o ka o tlotsa ka sesepa. Metsi a bula karolo tse fapaneng tsa moriri ho dumella hore sesepa se kenelle letlalong ha o o hlatswa. Moriri o lokela ho ba metsi ka botlalo pele o ka o tlotsa sehlaiswa sefe kapa sefe.

Ha o sebedisa metsi a tjhesang hoo ho etsa moriri o robehe ebile o harelane athe a batang ona ha a ntshe ditshila le mafura. Sebedisa metsi a fofo hobane dioli tsa moriri tsa tlhaho di a bolokeha. E nngwe ntho ke hore sesepa seo o se sebedisang se tlameha ho etsa boreledi bo lekaneng hlooho kapa moriri wa hao.

Ke tlhaho hore o batle ho ngwaya kapa ho kama moriri ha letlalo le le botsikinyane mme hona ha ho ya nepahala hobane moriri o a robeha. Etsa bonnete ba hore o sidilella sesepa metsong ya moriri le letlalong la hlooho. Hape ha o sidilella sesepa hloohong se etse sena metsotso e fetang e mehlano hoba moriri o ka harelana.

Moriri wa batho ba batsho le ona o hloka conditioner hobane e etsa moriri o be bonolo, o benye hape o laolehe. Ha o o phumula qoba ho o isa pele le morao, o phumule o o isa morao feela. Ho bohlokwa ho omisa moriri wa hao o shebile nqa e le nngwe feela o o tlase ka pele o o ise ka sekotlong. O kame o so ome hantle o ntse o o omisa ka seomisa moriri (hair dryer) ka ha hona ho tla ntsha dikgokolana le hore o laolehe. Hona ho tla etsa hore moriri wa hao o kamehe hantle o be bonolo hoo o ka kgonang ho o etsa seo o se lakatsang ka ona.

[E qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho *Bona* ya Phuptjane 2015; 26]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEHO TSA PUO LE DITLWAELO TSA TSHEBEDISO YA PUO

POTSO YA 3: PAPATSO

Bala le ho boha papatso ena e latelang ebe o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA D

NNETEFATSA HORE LEHAKWE LA PELO YA HAO LE FUTHUMETSE NAKONG YA PAPADI!

Sireletsa ngwana wa hao serameng sa sehla sena ka Puffer jacket ena e mofuthu. Dibaki tsena di fesheneng, jwale ngwana hao o tla kena setaeleng. Di fumaneha Jet ka R149,99

[E qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa makasining wa *Bona*, Motsheanong 2019, leqepheng la 42.]

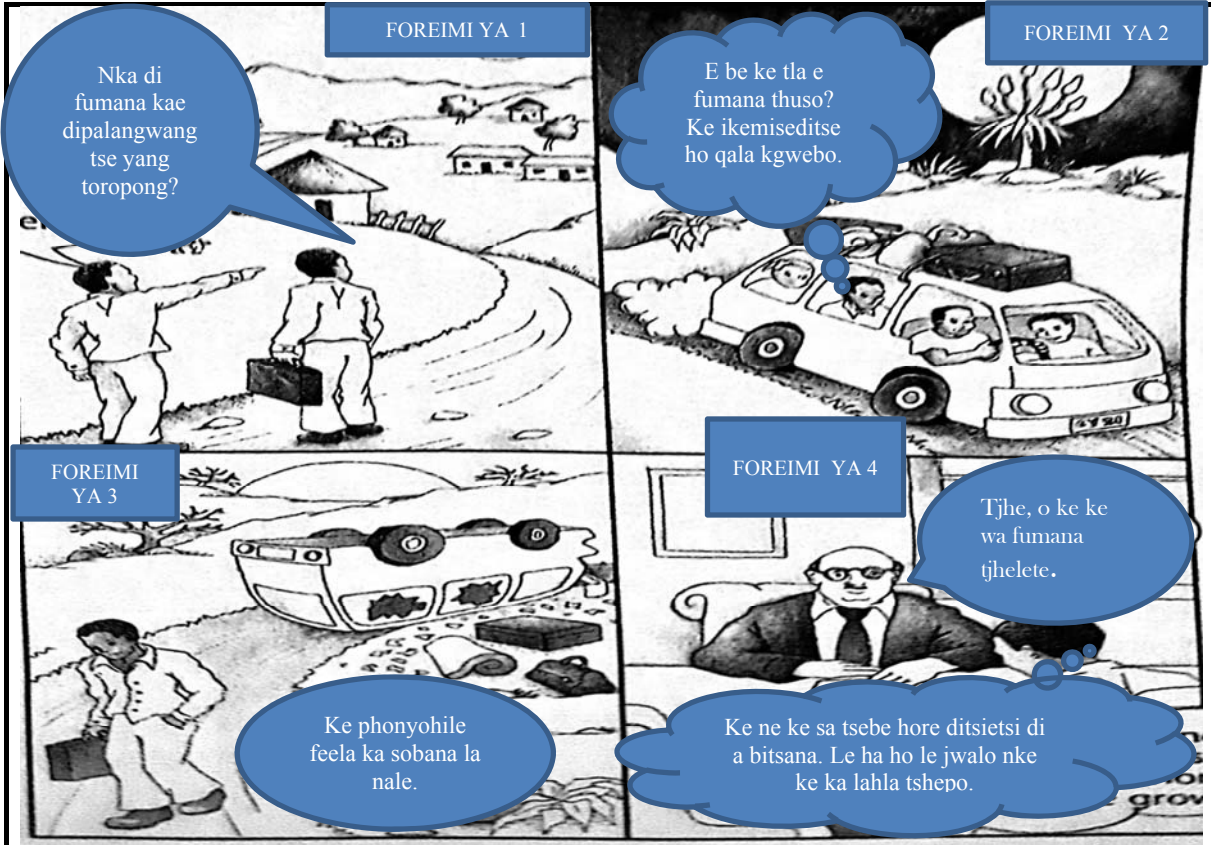
- 3.1 Bolela hore papatso ena e reretswe bomang? (1)
- 3.2 Ke sehlaiswa sefe se bapatswang setshwantshong see? (1)
- 3.3 Sehlaiswa sena se reretswe ho sebediswa ka nako efe ya selemo? (1)
- 3.4 Ke afe mantswe ao o a utlwisang e le lepetjo la papatso ee? (1)
- 3.5 Mantswe ana, 'Nnetefatsa hore lehakwe la pelo ya hao le futhumetse,' a na le tshusumeletso efe ho babadi ba papatso? (2)
- 3.6 Maikutlo a hlahellang difahlehong tsa bana ba hlahellang papatsong a senola eng ka molaetsa wa papatso? (2)
- 3.7. Na dihlaiswa tsee di tla dula di fumaneha neng kapa neng ha motho a batla ho di reka? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[10]

POTSO YA 4: KHATHUNU

Bala le ho boha khathunu ena e latelang ebe o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA E

[Setshwantsho se qotsitswa le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa bukeng, *A collection of short stories*, B Walter]

- 4.1 Ke mofuta ofe wa tikoloho o hlahellang ho foreimi ya 1? (1)
- 4.2 O nahana hore ke molaetsa ofe o fetiswang ke letsoho le otlohlotsweng la monna ho foreimi ya 1? (1)
- 4.3 Hlalosa bothata bo bonahalang bo hlahile ho foreimi ya 3. (2)
- 4.4 Moeti enwa wa rona o bonahala e le motho wa semelo sefe ho ya ka ho shebisisa maemo a fapaneng a kopanang le ona a bophelo? (1)
- 4.5 Fana ka mabaka a MABEDI a ka bakang dikotsi tsa mebileng. (2)
- 4.6 Ke sefe sesosa sa leeto la monna eo? (1)
- 4.7 'Tsietsi e latella tshotleho' dumellana le polelo ena o itshetlehile ka moelelo wa khathuni ena. (2)

[10]

POTSO YA 5: TSHEBEDISO YA PUO

Bala tema e latelang ebe o araba dipotso tsa thutapuo le tshebediso ya puo e thehilweng hodima yona.

TEMA YA F

- 1 E ne e le dikgwedi tse nne Mafikeng a iketse boyabatho. O ne a ile a siile Kgama a le dilemo di ka bang leshome le metso e tsheletseng. O ne a mo siile tseleng ya bosetjhaba le ya bohlaledi. Nako ya selemo e ne e le hwetla, mme banana ba Mohlakeng ba ne ba boetse ba tsositse mokgwa wa bona wa ho natefisa motse ka dipina tsa mokopu. Ba ne ba tsejwa esita le metseng e hole, ba hlola ba hautse batho ka dipina tsa bona tse sisimosang pelo.
- 2 Ba ne ba qeta ho thunthetsa ba Lekokwaneng ka Moqebelo o fetileng, hona moo Mohlakeng, jwale ba ne ba lebelletse ba Mosemeng ho tliša dipina le bona ka Moqebelo o hlahlamang. Mohla letsatsi la mokete wa Mosemeng letsatsi ha le phahama, lapeng mane ha morena wa Mohlaka, morena Hlaswa, ha subuhlellana batho ka bongata. Boholo ba bona e ne e le basadi, e le ba hona moo Mohlakeng le ba metseng e haufi. Hara banna, le ha ba ne ba fokola ka palo ha ba bapiswa le basadi, ho ne ho tšile le maqhekuhadi, a siile basadibaholo malapeng ba ntse ba ipeha mangole ho opa.
- 3 Motho le motho o ne a hlile a itlhophetse letsatsi lena ka ho honyeletsa mabakanyana a hae moo a tshwanelang ho ba hona teng e sa le pele. Bashanyana metjodi ya diphula, ba ne ba hlile ba bulela dikgomo hong le mehoo ya dikgoho tsa pele, jwale motsotsong ona tshwana tsabo bona di ne ntse di phura ditswakotleng mane mapatlelong, ha bona ba ikatameditse ho tša mamela, lehlaso. Dipina tsa mokopu di ne di ratwa sebakeng sena.

[E qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho *Mehaladitwe ha e eketheha* ka Thabonyane Mafata,2001:27]

5.1 Hlalosa mohopolo o otlohileng wa polelo ena e latelang:

‘E ne e le dikgwedi tse nne Mafikeng a iketse boyabatho.’ (2)

5.2 Fana ka lelatodi la lentšwe le ntshofaditsweng polelong e latelang:

Ba hlola ba hautse batho ka dipina tsa bona tse **sisimosang** pelo. (1)

5.3 Fetolela polelo e latelang ho temekiso ya tatolo.

Ba ne ba qeta ho thunthetsa ba ka Lekokwaneng ka Moqebelo (1)

5.4 ‘Banana ba Mohlakeng ba ne ba tsositse mokgwa wa bona.’ ‘ Polelwana ‘Banana ba Mohlakeng’ ke lerui polelong ena.

Sebedisa lerui polelong ya kgetho ya hao o be o le sehelle mola. (2)

5.5 Kgetha karabo e nepahetseng ho tsena tse latelang. Ngola feela tlhaku (A–D)

Bashanyana ha ba bulela dikgomo ka nako e boletsweng temeng, (ya mehoo ya dikgoho tsa pele ho thwe ba di buletse ...

- A ka meso
- B hoseng
- C teleha
- D makgulong

(1)

5.6 Bopa polelo eo ho yona o tla sebedisa lentse le ntshofaditsweng le le moeelong osele le o hlahellang polelong.

A siile basadibaholo ba ntse ba ipeha mangole ho **opa**.

(2)

5.7 Qotsa lentse le le leng le hlahellang temeng le supang hore batho ba ne ba hlile ba fihlile ka bongata ha morena Hlaswa ka letsatsi la mokete wa dipina tsa mokopu.

(1)

[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 30
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70

